

## Ko se srečata učiteljska predanost in poglobljeno znanstveno delo

*Ob 80-letnici zaslužnega profesorja dr. Borisa Kožuha*

Ob slovesnih jubilejih se sicer oziramo tudi ali še zlasti v preteklost, a so hkrati priložnost za premislek o tem, kakšne sledi jubilarant pušča na področju znanstvenega in strokovnega dela, v svoji instituciji in širši skupnosti. Letos 80. življenjski jubilej praznuje zaslužni profesor dr. Boris Kožuh. Na svoji znanstveni poti in skozi dolgoletno pedagoško delo ter s svojimi osebnostnimi kvalitetaami je zaznamoval številne generacije študentov in sodelavcev. Njegov prispevek presega okvire posameznih disciplin: postal je pomemben del zgodovine Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, razvoja slovenske pedagoške misli in oblikovanja slovenske pedagogike.

### *Življenjska pot in formacija*

Prof. dr. Boris Kožuh se je rodil 17. aprila 1945 v italijanskem mestecu Gravina, kamor so njegovo mater partizanko zavezniki prepeljali na varno. Mladost je preživel v Dalmaciji, kjer je končal srednjo tehniško šolo in nadaljeval študij na takratni Pedagoški akademiji v Splitu. Leta 1968 je diplomiral na oddelku za fiziko in tehnični pouk ter se zaposlil kot učitelj na osnovni šoli v Selnici ob Dravi. Ob tej izkušnji večkrat pripomni, da je poučeval rad in predano, a ga je zanimanje za širša pedagoška vprašanja kmalu usmerilo k nadaljnjemu študiju.

Leta 1973 je diplomiral iz pedagogike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer se je kmalu zaposlil kot asistent za pedagoško statistiko. Osrednji del njegove akademske poti je bilo iskanje odgovorov na metodološka in statistična vprašanja pedagoškega raziskovanja. Leta 1980 je magistriral, leta 1986 pa zagovarjal doktorsko disertacijo, v kateri je raziskoval vlogo pedagogike v procesih reformiranja slovenskega šolskega sistema od leta 1945 do zgodnjih 70. let.

Obdobje njegove zgodnje akademske rasti zaznamuje tudi študijsko izpopolnjevanje na Karlovi univerzi v Pragi. Stiki, ki jih je tam vzpostavil, so prerasli v dolgotrajno strokovno in osebno sodelovanje. Ta mednarodna vpetost ni ostala omejena na korespondenco in projekte, temveč je neposredno vstopila tudi v študijsko izkušnjo njegovih študentov. Prof. Kožuh je namreč vrsto let načrtoval in vodil strokovne ekskurzije v Prago: študenti so bili sprejeti na tamkajšnjem oddelku, obiskovali so šole, vrtce in druge vzgojno-izobraževalne ustanove, obenem pa spoznavali mesto skozi profesorjevo perspektivo, njegove komentarje in poznavanje lokalnega kulturnega konteksta. Ni malo takih, ki jih je prav ta izkušnja spodbudila, da so se kasneje za krajši ali daljši čas odločili za študijsko bivanje v Pragi, v obdobju, ko mobilnost in nekajmesečno študijsko gostovanje v tujini nista bila samoumevna, institucionalne podpore pa je bilo bistveno manj kot danes.

### *Vstop v akademske vode*

Na Filozofski fakulteti je sprva vodil vaje iz pedagoške statistike, po izvolitvi v naziv docenta pa je prevzel tudi predavanja iz tega predmeta. Študenti smo cenili njegova sistematična in pestra predavanja, pri čemer so bili pomemben del njegovega didaktičnega pristopa zagotovo duhoviti, a premišljeno izbrani primeri, ki so usmerjali naše razmišljanje o statističnih postopkih in nam omogočali, da v statistiki nismo videli le zbirke formul, pač pa smo v njej prepoznali logično orodje za razumevanje raziskovalne realnosti.

Pedagoška statistika je bila med študenti vedno predmet, ki je zbujal posebno resnost in zavedanje o zahtevnosti, vendar so zbirke vaj, ki jih je pripravil prof. Kožuh, skupaj z življenjsko izbranimi primeri in humorističnimi karikaturami že ob prvem stiku s snovjo sporočale, da vnaprejšnji strah ni produktiven in da je največja ovira pri učenju pogosto prav prestrašenost pred »težko« statistiko. Po-udarjal je, da ob vztrajnem in sistematičnem delu zahtevnejše statistične vsebine – če so dobro razložene – lahko obvlada tako rekoč vsak študent. V Predgovoru k *Statističnim metodam v pedagoškem raziskovanju* (2003) zapiše: »A vprašanja ostajajo! [...] Vsa znanost se pravzaprav sestoji iz vprašanj (in nekaj odgovorov). Statistika pa še zlasti. Vprašanja so najtrdnější temelj za razumevanje predstavljenih statističnih metod. To je zares bolj pomembno od dobro napisane knjige.« V tem duhu sta zasnovani obe njegovi temeljni knjigi s področja statistike: že omenjeni univerzitetni učbenik *Statistične metode v pedagoškem raziskovanju*, ki je prvič izšel leta 2003 in doživel tri ponatise (2008, 2010, 2011), podobno tudi *Knjiga o statistiki* (2013, 2016 in 2022), v kateri se sistematično posveti tudi obravnavi t. i. malih vzorcev in s tem razširi spekter statističnih postopkov, pomembnih za pedagoško raziskovanje.

### *Kako raziskovati v polju vzgoje in izobraževanja*

Znanstveno in strokovno pisanje prof. Kožuha lahko okvirno razdelimo na dve veliki področji: pedagoško statistiko in pedagoško metodologijo. V prvi sklop sodijo tri zbirke vaj iz statistike, izdane med letoma 1977 in 1991, zgoraj omenjena slovenska učbenika *Statistične metode v pedagoškem raziskovanju* in *Knjiga o statistiki*, pa tudi učbeniki iz statistike, ki jih je pripravil v srbskem, hrvaškem in poljskem jeziku. Ta jezikovna raznolikost ni naključna, temveč odseva njegovo izjemno znanje slovanskih jezikov: od ruščine in ukrajinščine do češčine, slovaščine, bolgarščine in različnih južnoslovanskih variant, ki so mu bile bližje tudi zaradi mladosti v Dalmaciji in izkušenj v okviru nekdanje skupne države. Njegova statistična dela so napisala prepoznavno pot od elementarnih statističnih pojmov do kompleksnejših analiz, zasnovano propedevtično, z zelo jasnimi, natančnimi in s primeri bogatimi razlagami. Prav ti konkretni primeri so tisti, ki v primerjavi z drugimi učbeniki oblikujejo poseben, osebni pristop, zaradi katerega njegovi učbeniki še danes služijo ne le študentom pedagogike in andragogike, temveč tudi

študentom drugih disciplin ter praktikom, ki se pri svojem delu srečujejo s statističnimi podatki. Podoben, nekoliko bolj »priročniški« slog je uporabil v učbenikih za obdelavo podatkov s programom SPSS (Statistical Package for Social Sciences), ki ga je – ko je na spletu dobil odprtokodno alternativo – dopolnil še s priročnikom za program PSPP.

Na področju pedagoške metodologije je prof. Kožuh skozi svojo doktorsko disertacijo in kasnejše objave sistematično analiziral metodološke značilnosti reform obveznega in srednješolskega izobraževanja v Sloveniji in takratni Jugoslaviji od leta 1945 naprej ter razpravljal o vlogi pedagogike v teh reformnih procesih. V teh raziskavah se vrača v neposredna povojna leta in pokaže, da so ideje o demokratičnosti in enotnosti šolskega sistema nastajale že zelo zgodaj, čeprav pogosto še v nedodelani in konceptualno neizčiščeni obliki, ter da so ta pojmovanja vplivala na konkretne reformne odločitve. Ob analizi razpoložljivih virov rekonstruira ključne faze večjih šolskih reform, pri čemer kot glavne etape opredeli: kritično podobo in refleksijo obstoječega stanja, oblikovanje reformnega predloga ter fazo njegovega uresničevanja. Ob tem razvije tezo, da je v slovenskem prostoru dolgo časa primanjkovalo sprotnega posploševanja metodoloških izkušenj z reformnimi posegi, zato se znanja iz ene reforme niso prenesla v naslednjo, kar je vodilo k ponavljanju napak. Iz njegovih razprav je razvidno, da je pomemben del odgovornosti za to nosila politična sfera odločanja, v kateri so bili nekateri akterji sicer iz stroke, vendar so v posameznih primerih sprejemali odločitve v nasprotju z jasno artikuliranimi strokovnimi argumenti.

Od 90. let dalje je raziskovalno delo prof. Kožuha še posebej povezano z metaanalizo v pedagoškem raziskovanju. V reviji *Sodobna pedagogika* je objavil vrsto člankov na to temo, med njimi so naslovi *Metaanaliza v pedagoškem raziskovanju* (1992), *Izbira raziskav za metaanalizo* (1993a), *Temeljne smeri dosedanjega razvoja metaanalize* (1993b), *Ocenjevanje jakosti učinka v metaanalizi* (1994) ter *Veljavnost in zanesljivost razvrščanja raziskav v metaanalizi* (1999). Zaokrožitev tega raziskovalnega dela je znanstvena monografija *Metaanalitična integracija pedagoških raziskav* (2005), ki jo je recenzent označil kot prvo celovito delo v slovenskem jeziku, posvečeno metaanalizi v pedagogiki, in kot pomemben prispevek k poglobljenemu razumevanju temeljnih vprašanj tega področja. V teh razpravah prof. Kožuh kritično obravnava ključna dela mednarodno uveljavljenih avtorjev, primerja njihove koncepte metaanalize, statistične modele in metodološke predloge ter na podlagi primerjalne analize opredeli, katere značilnosti metaanalize so metodološko najbolj utemeljene. Posebno pozornost posveča vprašanju zanesljivosti razvrščanja primarnih raziskav v metaanalitičnih študijah, pri čemer razvije več postopkov za statistično preverjanje zanesljivosti, in vprašanjem standardizacije mere jakosti učinka, kjer obravnava različne možnosti uporabe mer razpršenosti.

Posebno mesto v njegovem prispevku k razvoju pedagoške stroke ima dolgoletno sodelovanje z revijo *Sodobna pedagogika*, ki jo je skoraj desetletje vodil kot glavni urednik. V tem času je uredil skoraj 50 številk revije, kar je zahtevalo visoko stopnjo odgovornosti in kontinuirano skrb za znanstvene standarde, uredniško politiko in razvoj disciplinarnega polja.

*Vpetost v mednarodni prostor in projektno delo*

Po letu 2000 je prevzel pionirsko vlogo pri organiziranju internetnih mednarodnih znanstvenih konferenc na področju pedagogike. Danes je takšna oblika sodelovanja uveljavljen del akademske prakse, toda začetni koraki pri njenem uvajanju v slovenski pedagoški prostor so nedvomno povezani z njegovim delom. V okviru teh konferenc je utrjeval široko mednarodno mrežo raziskovalcev, katerih prispevki so bili objavljeni v zbornikih oziroma znanstvenih monografijah; v njegovi bibliografiji najdemo 16 takih publikacij, v katerih je nastopal kot urednik ali sourednik, pri čemer so poglavja pogosto zadevala tematiko pedagoške metodologije in raziskovanja.

Osebna bibliografija prof. Kožuha je po obsegu in raznoliki vsebini impresivna: poleg omenjenih monografskih del in učbenikov obsega številne znanstvene članke, univerzitetne učbenike in priročnike v slovenščini, ukrajinščini, srbsčini, hrvaščini, makedonščini in poljščini. S tem se potrjuje intenzivna in dolgotrajna vpetost v mednarodni univerzitetni prostor. Sodeloval je z univerzami, kot so UCLA v Los Angelesu, South Bank University v Londonu, Karlova univerza v Pragi in več poljskimi univerzami. V Sloveniji je sodeloval v pedagoških študijskih programih vseh treh univerz; na Univerzi na Primorskem je tudi po upokojitvi predaval študentom Pedagoške fakultete, dolga leta je bil aktiven na Univerzi Andrzeja Frycza Modrzewskega v Krakovu.

V raziskovalnem smislu je dr. Kožuh vodil ali soustvarjal več pomembnih projektov in raziskovalnih skupin doma in v tujini. Že konec 70. let je koordiniral raziskavo Metodološke značilnosti reformnih posegov v šolski sistem, v 80. letih je bil nosilec raziskave Evalvacija dosedanjega razvoja vzgojno-izobraževalnih programov v okviru projekta Dolgoročni razvoj visokega šolstva v Sloveniji, konec 90. pa je vodil raziskavo Zanesljivost in veljavnost merskih postopkov v pedagoškem raziskovanju. Dejaven je bil v številnih strokovnih združenjih s področja pedagogike in statistike – med drugim v Zvezi društev pedagoških delavcev Slovenije, Statističnem društvu Slovenije in Društvu učiteljev tehnične vzgoje Ljubljana.

*Skrb za mlade raziskovalce in pedagoge*

Z vso resnostjo in predanostjo se je posvečal tudi mentoriranju mlajših raziskovalcev. Pod njegovim (so)mentorstvom je doktoriralo deset doktorandov, večina jih danes deluje na univerzah. V osebнем pogledu lahko poudarim predvsem stalno strokovno podporo, ki sem je bila kot mlajša kolegica deležna skozi vsa leta sodelovanja, ter pripravljenost na argumentirano razpravo tudi tam, kjer so bili pogledi na nekatere metodološke teme različni. Najine razprave so bile včasih zelo živahne, vendar ni nikoli nastopal z avtoriteto, ki bi svojo mentorsko vlogo razumela kot monopol nad znanjem.

Za svoje pedagoško, raziskovalno in strokovno delo je dr. Boris Kožuh prejel vrsto priznanj. Leta 2000 ga je senat Univerze v Ljubljani imenoval v naziv rednega profesorja za področje pedagoške metodologije. Do upokojitve decembra 2007 je predaval na Oddelku za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete ter kot zunanji sodelavec na Pedagoški fakulteti. Ob upokojitvi mu je takratni dekan Filozofske fakultete podelil veliko priznanje za njegov prispevek k razvoju oddelka in fakultete, leta 2008 pa mu je Univerza v Ljubljani podelila častni naziv zaslužni profesor.

### *Osebna nota*

Življenje profesorja dr. Borisa Kožuha pa ni bilo zaznamovano le z znanostjo, temveč tudi s strastjo – letalstvom. Kot jadralni pilot in učitelj jadralnega letalstva je preletel velik del vzhodne Evrope ter svojo ljubezen do neba prenesel na številne mlade pilote. V tej dejavnosti lahko vidimo simbol njegove osebnosti: človeka, ki nenehno išče nove višine, ki vidi dlje in ki se ne boji poleteti.

Ob sklepu tega zapisa bi se želela dragemu Borisu zahvaliti za modrost, za argumentirane razprave, za človečnost in predvsem za njegovo predanost – študentom, kolegom in znanju.

Želimo ti, da tudi v prihodnje ostaneš tak, kot te poznamo: radoveden, odprt, iskrič – in vedno pripravljen na nov polet.

## Literatura

- Kožuh, B. (1992). Metaanaliza v pedagoškem raziskovanju. *Sodobna pedagogika*, 43, št. 7–8, str. 369–378.
- Kožuh, B. (1993a). Izbira raziskav za metaanalizo. *Sodobna pedagogika*, 44, št. 5–6, str. 224–232.
- Kožuh, B. (1993b). Temeljne smeri dosedanjega razvoja metaanalize. *Sodobna pedagogika*, 44, št. 3–4, str. 123–133.
- Kožuh, B. (1994). Ocenjevanje jakosti učinka v metaanalizi. *Sodobna pedagogika*, 45, št. 1–2, str. 30–38.
- Kožuh, B. (1999). Veljavnost in zanesljivost razvrščanja raziskav v metaanalizi. *Sodobna pedagogika*, 50, št. 3, str. 140–147.
- Kožuh, B. (2005). *Metaanalitična integracija pedagoških raziskav*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Kožuh, B. (2003, 2008, 2010, 2011). *Statistične metode v pedagoškem raziskovanju*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Kožuh, B. (2013, 2016, 2022). *Knjiga o statistiki*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.